

Іван Багрянний

Іван Багрянний – літературний псевдонім Івана Лозов’яги народженого 2 жовтня 1906 р. у м. Охтирка Харківської (тепер Сумської обл.) в родині мулярі Павла Лозов’яги.

Про своє дитинство згадує у листі до Дмитра Нитченка: “Літературою почав займатись дуже рано, якщо мати за літературну працю дитяче писання віршів. Вірші почав писати ще в російській церковноприходській школі. Почав їх писати проти протесту проти вчителя і вчительки, які мене злісно називали “мазепинцем”, бо я лічив в арифметиці не так, як вони веліли, а так, як навчала мати: один, два, три, чотири.. десять...одинадцять. Це було завзяте змагання. І от під впливом байок Глібова та “Катерини” Шевченка, які я дістав нелегально (це було за царя), я почав писати войовничі вірші в другому класі церковноприходської школи восьмирічним хлоп’ям, в 1915”.

У 1916-1919 рр. продовжував освіту у Вищій початковій школі м. Охтирки, де був редактором шкільного журналу “Надія”, що виходив українською мовою.

На все подальше життя у пам’яті закарбувалася страшна своєю жорстокістю, кривава картина 1920 року: на очах у чотирнадцятилітнього Івана чекісти та бійці “істребительних отрядов”, увірвавшись на пасіку, закатували його одnorукого діда-пасічника та його дядька за приналежність до армії Симона Петлюри. Згодом на Соловки загнали й другого дядька, звідки той не повернувся.

Три роки – від 1926 до 1929 – Іван багрянний навчався в Київському художньому інституті. Інститут закінчив, однак через політичну “неблагодійність” його не допустили до захисту диплома, бо мав ще інший “фах”- літературу, в якій проявив свої анти режимні, антикомуністичні настанови.

Багрянний належав до літературної організації МАРС (Майстерня Революційного Слова), до якої входили так звані “попутники”, тобто письменники “непролетарські” щодо ідеології – В.Підмогильний, Д.Фальківський, Б. Антонечко – Давидович, Г.Косинка, Є. Плужник, Т. Осьмачка. Його приятелями були найбільш опозиційно настроєні письменники і політичні діячі України кінця 20-х років: М.Хвильовий, Остап Вишня, М.Куліш, М.Яловий, та інші. Письменницьке середовище, звісно, відіграло свою роль у формуванні літературного постаті Івана Багряного.

Українському читачеві Іван Багрянний став відомий завдяки публікації в журналі “Глобус”, де 1926 р. видруковано його перший вірш – “В місто”.

Невдовзі одна за одною з’являються збірки поезій “До меж “заказаних” (1927), яка виявила сміливість автора у тематиці.

Над головою І.Багряного почали збиратися хмари. Тому 1932 року він пише два компромісні нариси, які могли охарактеризувати його як апологета сталінської колективізації. Їх об’єднана назва “Крокви над табором”. Одначе це не допомогло, і в 1932 р. у Харкові письменник був заарештований на розі Шпитального провулка та Сумської вулиці. До Багряного підійшов агент НКВД у цивільному і наказав іти за ним... Заарештованого письменника бачив Олекса Слісаренко та

Валер'ян Поліщук. Останній одразу зрозумів, у чім річ, і кинув: “А, на фабрику-кухню!?”

Цілий рік тримали у камері смертників Харківської в'язниці. При першому арешті в ГПУ, - згадував письменник, - по роковій сидіння в камері самотнього ув'язнення, мені запропонували орден, якщо я здамся, засуджу офіційно в пресі своє минуле і своїх соратників, засуджу свою літературну творчість, як класово ворожу, й напишу велику поему про Сталіна. Я все це відкинув геть.

В результаті Багряного засудили на п'ять років заслання і вивезли на Далекий Схід, але вже через два роки він тікає і переховується у знайомих в Зеленому Клині. Ще через два роки осмілюється приїхати додому, але його тут знову заарештували. У в'язниці просидів два роки і чотири місяці, з них 83 дні у камері смертників. І так було до приходу німців. На волю вийшов із підірваним здоров'ям – починалися сухоти. В'язничні поневіряння Багряного лягли в основу роману “Сад Гетсиманський”.

У 1942 році Багряного мало не розстріляли фашисти, та якимось дивом смерть оминає його. Коли в лютому 1943-го на короткий час була звільнена Охтирка, Багряного призивають до лав Червоної Армії. Однак дл фронту не доїхав: під Конотопом ешелон бомбардувала фашистська авіація. Уцілілі призовники розійшлися по домівках.

Повернувся до Охтирки і Іван Багряний. Коли місто остаточно звільнили радянські війська, за нього знову взявся НКВД.

Іван Багряний прибув на Західну Україну для налагодження зв'язків з українським підпіллям і водночас лікуватися від туберкульозу на курорті Мор шин недалеко від Львова.

Саме у Львові розпочалася літературна біографія роману “Тигролови”, який на організованому Українським видавництвом конкурсі розділив перше місце разом із повістю Т. Осьмачки “Старший боярин”.

Багряний став ініціатором створення підпільного уряду національно-визвольного руху під проводом ОУН-УПА – Української Головної Визвольної Ради та у виробленні її програми документів. Перебуваючи у розташуванні УПА на Волині та Карпатах, працює у відділі пропаганди, малює плакати, пише статті, складає влучні пісні-коломийки.

У серпні 1944 р. І. Багряний намагався через Карпати пробратися в Словаччину, але під час облави на емігрантів його схопили і відправили до Німеччини. Довелося бути “остарбайтером”, але недовго: письменник знову втікає – спочатку в Тіроль, далі в Інсбрук (Австрія). Зупинився в німецькому місті Новий Ульм.

Услід за “Тигроловами” виходять інші твори, зокрема, роман “Сад Гетсиманський”.

Цей твір не “звичайна” біблійна історія, як може видатись на перший погляд. Це тюремний роман, в основі якого документальні факти. Син коваля Андрій Чумак утікає з тюрми додому. На похорон батька. На поминки зібралася осиротіла родина: матір, Андрій, троє старших і видатних братів: командир дивізії Микола, моряк Михайло, льотчик-орденоносець Сергій та сестра Галя, дівчина підліток, та священник. Окрім них Андрія бачив ще й візник. І от несподівано перед світанком прийшов до хати начальник НКВД і забрав “націоналіста”. Герой проходить кола пекла. А мозок випікає одна єдина думка: “Хто зрадив?!”

Умови в яких І.Багряний творив літературу були екстремальними. З 1948 року письменник майже не виходив з лікарень. Коли вже не міг працювати за письмовим столом, йому зробили для письма спеціальну дошку, яку, лежачи на лікарняному ліжку, ставив на груди. Палата в санаторії Сан-Блазієн перетворилася на робочий кабінет. Фізична немічність не заважала будувати творчі плани на майбутнє. Помер Іван Багряний 25 серпня 1963 року в німецькому санаторії Сан-Блазієн. Після смерті знайшли недописаного листа:

“Друже мій! Я вже задихаюсь. Щоби уявити, якого несамовитого напруження нервів і волі треба мені для витримування всієї зливи мерзоти (такої безкінечної і такої немилосердної), треба взяти лише до уваги, що моя душа від природи – це душа поета і митця. А значить, вона зовсім не пристосована таку мерзоту витримувати – не має панцера, та я все це витримувати мушу. Мушу! Хто зрозуміє це слово!? Тому я зціплюю зуби, нагинаю голову і йду до кінця мого призначення... Серце кожного поета і романтика мусить іти на Голготу”

Поховано Івана Багряного на цвинтарі в Новому Ульмі. На могилі стоїть пам'ятник із написом-цитатою із поеми “Мечоносці”:

Ми є. І будем ми!

Й Вітчизна наша з нами.

В Україні життєвий подвиг письменника було оцінено уже за Незалежності.: У березні 1992 року Івана Багряного посмертно нагороджено найвищою відзнакою нашої держави – Державною премією України імені Тараса Шевченка.

